

HAYAT STANDARDI ESASI

M. Nadide AYDIN
Vergi Denetmeni

Hayat Standardı esası bir vergi güvenlik müessesesidir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 116. maddesinde düzenlenmiştir. Ancak 1.1.1990 - 31.12.1999 tarihleri arasında bu madde yerine 3689 sayılı Kanunun 7. maddesi ile eklenen Geçici 35. madde hükümlerine göre Hayat Standardı Esası uygulanmaktadır.

1994 yılına ilişkin olup 1995 yılında beyan edilecek kazançlara uygulanacak olan hayat standardı temel ve ilave gösterge tutarları, 2 Ocak 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 179 seri numaralı Gelir Vergisi tebliğinde açıklanmıştır.

Bu yazımızda 1994 yılına ilişkin olup 1995 yılında verilecek gelir vergisi beyannamelerindeki hayat standardı esasına ilişkin hususlar açıklanmıştır.

1 - Hayat Standardı Esasına Kim Tabidir:

1.2.1990 - 31.12.1999 tarihleri arasında, gerçek usulde gelir vergisine tabi ticari kazanç sahipleri ile serbest meslek erbabı, hayat standardı esasına tabiidir.

2 - Hayat Standardına Göre Beyan Ne Demektir?

Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 35. maddesinin 2/b bendinde bu husus açıklanmıştır. Ticari Kazanç sahipleri ile serbest meslek erbabının zarar beyanı da dahil

olmak üzere, bu faaliyetleri ile ilgili olarak, beyan edecekleri kazançları, temel gösterge tutarlarına hayat standardı göstergelerine göre belirlenen ilavelerin yapılması suretiyle bulunacak tutardan düşük olduğu takdirde, bu maddeye göre belirlenen tutar vergi tarhına esas gelirin hesaplanmasında ilgili kazanç tutarı olarak dikkate alınır.

Ticari kazanç sahipleri ve serbest meslek erbabı faaliyette bulundukları için ve yaşam standartlarına göre mutlaka vergi vereceklerdir. Zarar etmeleri kabul edilmez. Ayrıca geçmiş yıllardaki zararlarını ancak hayat standardı esasına göre belirlenen tutardan fazla kazanç beyan etmeleri halinde mahsup edebilirler.

1994 yılına ilişkin olup, 1995 yılında beyan edilecek hayat standardı temel gösterge tutarları 179 seri numaralı Gelir Vergisi Tebliğinde aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Mükellef Grupları	Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yörelerde (TL)	Kalkınmada İkinci Derecede Öncelikli Yörelerde (TL)	Diğer Yörelerde	Diyarbakır Büyükşehir Belediye Sınırları İçinde (TL)	Erzurum Büyükşehir Belediye Sınırları İçinde (TL)	Diğer Büyükşehir Belediye Sınırları İçinde (TL)
Altın İmalatı ve/veya altın ticareti ile uğraşanlardan;						
1. sınıf tacirler için	144.600.000	173.500.000	289.200.000	180.800.000	216.900.000	361.600.000
2. sınıf tacirler için	83.900.000	100.700.000	167.800.000	104.900.000	125.800.000	209.800.000
Yukandakiler dışında kalan;						
1. sınıf tacirler için	96.400.000	115.700.000	192.800.000	120.500.000	144.600.000	241.000.000
Serbest meslek erbabı için	87.000.000	104.500.000	174.100.000	108.800.000	130.600.000	217.700.000
2. sınıf tacirler için	55.900.000	67.100.000	111.800.000	69.900.000	83.900.000	139.800.000

Erzurum ve Diyarbakır illerinin Büyükşehir Belediye sınırları dışında kalan yörelerde faaliyette bulunan mükelleflere, kalkınmada öncelikli yörelere ait temel gösterge tutarları uygulanacaktır.

3 - Hayat Standardı Esasına İlişkin Örnek:

Hayat Standardı esasının uygulanmasına ilişkin basit bir örnek verelim.

Ankara'da beyaz eşya ticareti ile iştigal eden mükellef X, 1994 yılında 300.000.000.- Lira kâr etmiştir. Mükellefin ve eşinin birer adet arabaları vardır. (Arabalar 1700 cc, mükellef 1. sınıf tacirdir).

Hayat Standardı İlave Göstergeleri

	Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yörelere Uygulanacak Tutarlar (TL.)	Kalkınmada İkinci Derecede Öncelikli Yörelere Uygulanacak Tutarlar (TL.)	Diğer Yörelere Uygulanacak Tutarlar (TL.)
Hayat Standardı İlave Göstergeleri			
Mükellefin kendisine, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait özel binek otomobillerinin her biri için (işletmelerinde kayıtlı olanlar dahil) silindir hacmi;			
1600 (dahil) cc'ye kadar olanlarda	12.100.000	14.500.000	24.200.000
1601 (dahil) cc'den 1900 cc'ye kadar olanlarda	18.500.000	22.200.000	37.100.000
1901 (dahil) cc'den fazla olanlarda	30.900.000	37.300.000	61.800.000
Mükellefin kendisi, eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişiler tarafından bizzat kullanılan birden fazla binalardan kiralanmış olanların (Bağımsız bölümler, katlar, sayfiye ve dinlenme evleri ile tatil amacıyla gidilen otel, motel ve benzerleri dahil) her biri için	12.100.000	14.500.000	24.200.000
Mükellefin kendisine, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait (işletmeye kayıtlı olanlar dahil) her biri için			
Hava taşıtı, yat, kotra, sürat teknesi için	124.800.000	149.800.000	249.700.000
On beygir gücü üstünde motorlu diğer özel tekneler için	24.800.000	29.700.000	49.600.000
Özel hizmetlerde devamlı ve ücret karşılığı çalıştırılan;			
Şoför, mürebbiye, aşçı, hizmetçi, bahçıvan ve benzerlerinin her biri için	24.800.000	29.700.000	49.600.000
Kaptan, pilot ve benzerlerinin her biri için	124.800.000	149.800.000	249.700.000
Yanış atı yetiştirenlerde her bir yanış atı için (taylar dahil)	24.800.000	29.700.000	49.600.000
Turistik amaçlı yurt dışı seyahatlerde, seyahate katılan mükellefin kendisi, eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilerden her birinin her seyahati için	30.900.000	37.100.000	61.800.000

Erzurum ve Diyarbakır illerinin merkez belediyeleri Büyükşehir Belediyeleri kapsamına alınmakla birlikte bu iller, kalkınmada öncelikli yörelerden olduğundan, bu illerin büyükşehir belediye sınırları içinde faaliyette bulunan mükelleflere de kalkınmada öncelikli yöreler için tespit edilen ilave gösterge tutarları uygulanacaktır.

Öte yandan, mükellefin kendisi, eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişiler tarafından bizzat kullanılan birden fazla binalardan, mülkiyeti bu kişilere ait olanların (Bağımsız bölümler, katlar, sayfiye ve dinlenme evleri dahil) her biri için, hayat standardı ilave gösterge tutarı olarak, binaların vergi değerinin % 5'inin (emsal kira bedelinin) yansı dikkate alınacaktır.

Mükellefin Hayat Standardı Esasına Göre Beyanı

Ticari Kazanç	300.000.000.-
Temel Gösterge Tutarı	241.000.000.-
İlave Gösterge Tutarı	1. Araba 37.100.000.-
	2. Araba 37.100.000.-
Hayat Standardı Esasına Göre Matrah	315.200.000.-

Mükellef X'in 1994 yılı gelir vergisi matrahı 315.200.000.- Liradan az olamaz. Mükellef X 1994 yılında kâr değil, zarar bile etse 315.200.000.- Lira üzerinden vergilendirilecektir.

4 - Mükellefin Hem Ticari Hem de Mesleki Faaliyetleri Bulunması Halinde Vergileme:

Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 35. maddesinin 2/c bendinde, bir mükellefin aynı yılda ticari ve mesleki faaliyette bulunması halinde, temel gösterge tutarı her bir kazanç için ayrı ayrı uygulanacağı belirtilmiştir. Mükellef doktorluk faaliyetinin yanısıra ticari faaliyettede bulunuyorsa, temel gösterge tutarları her bir kazanç için ayrı ayrı uygulanacaktır.

ÖRNEK:

Doktor X kalkınmada birinci derecede öncelikli bir ilde mesleki faaliyetini sürdürmekte ve aynı zamanda 2. sınıf tüccar olarak faaliyet de bulunmaktadır.

Serbest Meslek Temel Gösterge Tutarı	87.000.000.-
İkinci Sınıf Tüccar Temel Gösterge Tutarı	55.900.000.-
	142.900.000.-

Mükellef X 1994 yılına ilişkin gelir vergisi beyannamesinde 142.900.000.- Liradan düşük beyanda bulunamaz.

5 - Mükellefin Aynı ve Ayrı Neviden Birden Fazla İşyeri Olması Halinde Hayat Standardı Esası:

Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 35. maddesinin 2/c bendinin ikinci fıkrasında, aynı veya ayrı neviden birden fazla işyerinde ticari faaliyette bulunan mükellefin temel gösterge tutarına, birden sonraki her bir işyeri için temel gösterge tutarının % 50'si oranında ilave yapılır.

Bu madde sadece ticari faaliyetle ilgilidir. Birden fazla işyeri için yapılacak ilave sadece ticari faaliyette ilgilidir. Serbest meslek faaliyeti ile ilgili olarak bu madde hükmü geçerli değildir. Serbest meslek erbabı birden fazla işyerinde faaliyetini devam ettiriyorsa ilave sözkonusu olmayacaktır.

ÖRNEK:

Mükellef Y'nin iki tane ticarethanesi vardır. Mükellef kalkınmada ikinci derece öncelikli yöredeki ilde faaliyet göstermekte ve birinci sınıf defter tutmaktadır.

1. Ticarethane için Temel Gösterge	115.700.000.-
2. Ticarethane için Temel Gösterge	57.800.000.-
Toplam	173.500.000.-

Mükellefin temel gösterge tutarları toplamı 173.500.000.- TL.sıdır.

Hayat Standardı temel ve ilave göstergelerinin tespitinde 100.000.- Lira kadar olan tutarlar nazara alınmaz.

6 - Ortaklıklarda Hayat Standardı Esası:

Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 35. maddesinin 2/c bendinin üçüncü fıkrasında ortaklıklarda temel gösterge tutarlarının nasıl uygulanacağı belirtilmiştir.

Ticari faaliyette bulunan adi ortaklıklar ile kolektif şirketlerde ortakların, komandit şirketlerde komandite ortakların bu ortaklık veya şirkete ilişkin temel gösterge tutarı, diğer ortakların her biri için temel gösterge tutarının % 50'si dikkate alınmak suretiyle tespit edilen toplam tutarın, ortaklık ve şirket mukavelelerinde yazılı hisse oranlarında hisse oranları belli edilmemişse her bir ortağa eşit olarak ortak sayısına bölünmek suretiyle uygulanır.

Bu maddenin uygulanmasında, adi ortaklıklara, kolektif, adi ve eshamlı komandit şirketlere ait işyerlerinin her biri, ortaklar bakımından ayrı ayrı işyeri hükmündedir.

Bu maddenin uygulanmasında, komanditer ortaklar dikkate alınmaz.

ÖRNEK:

Diğer yörelerdeki bir ilde faaliyet gösteren 4 ortaklı X adi ortaklığının kâr payları 1/4 olup bilanço esasına göre defter tutmaktadır.

Ortakların Temel Gösterge Tutarı

Esas Alınan Temel Gösterge	192.800.000.-
İkinci Ortak İçin İlave	96.400.000.-
Üçüncü Ortak İçin İlave	96.400.000.-
Dördüncü Ortak İçin İlave	96.400.000.-
TOPLAM	482.000.000.-

Ortakların hisseleri oranında dağıtımı yaptığımızda herbir ortak için temel gösterge tutarı $(482.000.000 : 4) = 120.500.000.-$ Liradır.

ÖRNEK:

Ankara'da bulunan X Komandit Şirketi kuyumculuk faaliyetinde bulunmaktadır. Şirket ortaklarından (A) komandite ortağın payı % 40, B komandite ortağın payı % 30 ve C Komandiret ortağın payı ise % 30'dur. (G.V.Kanunu'nun 75. maddesine göre komanditer ortağın kâr payı menkul sermaye iradı sayıldığından hayat standardı esasında dikkate alınmaz.)

Kanun maddesinden anlaşılacağı üzere komandit şirketlerde komanditer ortağın payı dikkate alınmaz. Sadece komandite ortağın payı dikkate alınarak ortaklık payları tespit edilecek ve temel göstergeler buna göre hesaplanacaktır.

Esas Alınan Temel Gösterge Tutarı	361.600.000.-
İkinci Ortak İçin İlave % 50 Gösterge	180.800.000.-
Hesaplamaya Esas Gösterge Tutarı	542.400.000.-

Komandite ortakların payları % 40 ve % 30'dur. Fakat kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere iki komandite ortak işletmenin tamamına sahipmiş gibi kabul edilip ortaklık payları hesaplanır.

1. Ortak $(\% 40 \times 100 / 70 =) \% 57.1$

2. Ortak $(\% 30 \times 100 / 70 =) \% 42.9$ olur.

Buna temel gösterge tutarları hesaplanır.

1. Ortak için $542.000.000 \times \% 57.1 = 309.700.000.-$

2. Ortak için $542.000.000 \times \% 42.9 = 232.600.000.-$

7 - Ortaklıklarda Birden Fazla İşyeri Olması Halinde Hayat Standardı Esası

Ortaklara ait işyerlerinden herbiri aynı zamanda ortaklar içinde işyeri kabul edilir. Herbir ortak için yukarıda açıkladığımız üzere herbiri için % 50 ilave edilmesi gerekir.

ÖRNEK:

İstanbul'da beyaz eşya ticareti ile uğraşan X Kollektif Şirketi 3 işyerine sahiptir. Kollektif şirketinin 2 ortağı vardır.

Esas Alınan Temel Gösterge	241.000.000.-
2. Ortak İçin İlave	120.500.000.-
2. İşyeri için İlave	120.500.000.-
3. İşyeri için İlave	120.500.000.-
TOPLAM	602.500.000.-

Ortakların kollektif şirketlerdeki hisseleri aynı olup herbir ortak 301.200.000.- TL. üzerinden hayat standardı esasına tabi olacaktır.

8 - İlk İşe Başlayan Mükelleflerde Hayat Standardı Esası

G.V.Kanunu'nun Geçici 35. maddesinin 2/f bendinde ilk defa işe başlayan mükellefler de işe başlanılan yılda, faaliyette bulunulan yörede uygulanan temel gösterge tutarının yarısı uygulanır.

ÖRNEK:

Mükellef X 1.6.1994 tarihinde Erzurum'da halı ticaretine başlamıştır. Mükellef işletme hesabı esasına göre defter tutmaktadır.

Hayat Standardına Göre Temel Gösterge Tutarı	83.900.000.-
Uygulanacak Temel Gösterge ($83.900.000 \times \% 50 =$)	44.650.000.-
Hayat Standardına Göre Matrah	22.300.000.-
$(44.650.000 : 12 \times 6 =)$	

9 - Götürü Usulden Gerçek Usule Geçenlerde Hayat Standardı Esası

Götürülük şartlarına haiz olanlardan kendi isteği ile götürü usulden gerçek usule geçen mükelleflerde ise, gerçek usulde vergilendirilmeğe başlanıldığı yıldan itibaren üç yıl süre ile faaliyette bulunulan yörede uygulanan temel gösterge tutarının yarısı uygulanır.

10 - Aile Reisi Beyanında Hayat Standardı Uygulaması:

Kazancı gerçek usulde tespit edilen bir mükellefin, eşinin ve çocuklarının da gerçek usulde tespit edilen ticari ve mesleki kazançlarının olması halinde, bu kazançlar G.V. Kanunu'nun 93. maddesine göre aile reisi tarafından beyan edileceğinden temel gösterge tutarı, beyannameye dahil geliri bulunan her mükellefin (Eş ve çocukları) ticari ve mesleki kazançları için ayrı ayrı uygulanacak ancak, aile reisi beyanları da dahil olmak üzere temel gösterge tutarları toplamına, hayat standardı ilave gösterge tutarları bir defa eklenecektir.

11 - Hayat Standardı Esası Uygulanmayacaklar:

G.V. Kanunu'nun Geçici 35. maddesinin 4. bendine göre çiftçiler, noter vekilleri, geçici yetkili noter yardımcıları ile ruhsatlı dava vekilleri hakkında hayat standardı esası uygulanmaz.

12 - Hayat Standardı Esasında İzah Nedenleri:

3946 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 35. maddesine eklenen 7 numaralı fıkrafta, Mükellefleri, kendilerine, eşlerine ve çocuklarına ait ve üzerinden gelir vergisi ödenen gelirleri (hamiline yazılı mevduat ve hamiline yazılı menkul kıymetlerden elde edilen gelirler hariç) ile kendilerine ve eşlerine ait emekli, maluliyet, dul ve yetim aylığı bulunduğunu belgelendirdikleri takdirde, bu gelirler, hayat standardı esasına göre kazancın tespitinde izah nedeni gelir olarak kabul edilir" denilmiştir.

Bu konu 173 nolu gelir vergisi genel tebliği ile açıklanmıştır.

Buna göre, hayat standardı esasında izah nedeni olan gelirler aşağıdaki gibidir.

İzah Nedeni Gelirler

Emekli, Maluliyet, Dul ve Yetim Aylığı

Mükelleflerin kendilerine ve işlerine ait emekli, maluliyet, dul ve yetim aylıkları izah nedeni gelir olarak kabul edilmektedir.

Yıllık Beyannameye Dahil Edilmeyen Gelir Vergisine Tabi Gelirler

Mükelleflerin kendilerine eş ve çocuklarına ait yıllık beyannameye dahil edilmeyen ve üzerinden gelir vergisi ödenen vergiye tabi gelirler izah nedeni gelir olarak sayılmıştır.

Bunlara örnek olarak vergisi tevkif suretiyle ödenen ücretler ile gayrimenkul sermaye iratları ve nama yazılı mevduat hesapları ile nama yazılı menkul kıymetlerden sağlanan menkul sermaye iratları gösterilebilir.

- Beyannameye Dahil Edilen Gelir Vergisine Tabi Gelirler

Mükelleflerin kendilerine, eş ve çocuklarına ait gerçek usulde vergilendirilen ticari ve mesleki kazançlar dışında kalan ve yıllık beyannameye dahil edilen diğer gelirler.

Mükelleflerin kendilerinin, eş ve çocuklarının gerçek usulde vergilendirilen ticari ve mesleki kazançlarının temel gösterge tutarının üzerinden beyan edilen kısımları diğer aile fertlerinin hayat standardı temel ve ilave gösterge tutarlarının izahında, izah nedeni gelir olarak kabul edilecektir.

Yukarıdaki açıklamalara göre mükellef beyan ettikleri ticari ve mesleki kazançlarının temel ve ilave göstergeler tutarından düşük olması halinde, beyan edilen ticari ve mesleki kazancın hayat standardı esasına (temel ve ilave göstergeler toplamına) göre düşüklüğü izah nedeni gelirlerle izah edilecektir.

ÖRNEK

Ankara Büyükşehir Belediye sınırları içinde doktorluk faaliyetinde bulunan mükellef (A)'nın 1994 takvim yılına ilişkin gelir beyanı aşağıdaki gibidir.

Serbest Meslek Kazancına Ait Safi Tutar	170.000.000.-
Ücretlerin Safi Tutarı	120.000.000.-
Toplam Geliri	290.000.000.-
Hayat Standardı Temel Gösterge Tutarı	217.700.000.-
(1900 cc'den fazla otomobil için ilave gösterge)	61.800.000.-
Hayat Standardı Temel İlave Gösterge Toplamı	279.500.000.-
Vergiye Tabi Gelir (Matrah)	290.000.000.-

Örneğimizde mükellefin Hayat Standardı esasına göre beyan edeceği gelir 279.500.000.- TL.'sidir. Mükellefin serbest meslek kazancının safi tutarı ise 170.000.000.- TL.'sidir. Mükellefin serbest meslek kazancı hayat standardı esasına göre tespit edilen kazançtan düşük olmasına rağmen mükellefin izah nedeni olan beyannameye dahil ettiği ücret geliri de bulunmaktadır. Ücret geliri ile birlikte serbest meslek kazanç beyanı hayat standardı esasına göre bulunan kazançtan fazla olduğundan vergiye tabi gelir 290.000.000.- TL. olarak dikkate alınacaktır.

ÖRNEK

Adana ilinde kırtasiyecilik faaliyeti ile uğraşan ve işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellef A'nın 1994 yılına ilişkin ticari kazanç beyanı ve hayat standardı verileri aşağıdaki gibidir.

Ticari Kazancın Safi Tutarı	45.000.000.-
Hayat Standardı Temel Gösterge Tutarı	139.800.000.-
1900 cc Otomobil İçin İlave Gösterge Tutarı	37.100.000.-
	+
Toplam Hayat Standardı Temel ve İlave Gösterge Tutarı	176.900.000.-
Beyannameye Dahil Edilmeyen İzah Nedeni Gelirler	
Kendisine Ait Emekli Aylığı	48.000.000.-
Nama Yazılı Mevduat Faizi	62.000.000.-
Toplam İzah Nedeni Gelirleri	110.000.000.-
	-
Hayat Standardı Esasına Göre Tespit Edilen Kazanç Tutarı	66.900.000.-
Vergiye Tabi Gelir (Matrah)	66.900.000.-

Mükellefin ticari kazanç beyanı hesaplanan hayat standardı temel ve ilave gösterge toplamından düşüktür. Fakat mükellefin kendisine ait emekli geliri ve beyannameye dahil etmediği namına yazılı mevduat hesabı faiz geliri vardır. Mükellefin bu gelirlerinin toplamı 110.000.000.- TL.'sidir. Mükellef hayat standardına göre düşüklüğün 110.000.000.- TL.'lık kısmını belgelendirmiştir. Fakat bu izah nedeni ne rağmen kazanç beyanı hayat standardı esasına göre tespit edilen kazanç tutarından düşük olduğu için mükellef, kendi ticari kazanç beyanına göre değil, hayat standardı esasına göre bulunan kazanç tutarı üzerinden vergilendirilecektir.